List 37. **NOVICE** Tečaj XXI.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 16. septembra 1863.

Gospodarske stvari.

Gospodarske skušnje.

* Čmu mavec ali gips? Dosti je gospodarjev, ki od mavca ne vejo druzega, kakor da se deteljša ž njim „gipsajo“. Al mavec ali gips je še za kaj druzega. Prašajmo le Švicarje, pa nam bojo povedali, da jim je na gnoji zlatega denarja vreden. Švicarji ga po gnojniščih sipljejo in tako varujejo, da amonijak, to je, smrad, ki je bistvo gnoja, ne izpuhtí iž njega. Gnojnišča napravljajo Švicarji večidel na severni strani, pod senčnatimi drevesi, da gnoj tako naglo ne segnjije in strohní in ogelnokisli amonijak iž njega ne izpuhtí; zato pa posipljejo gnoj že tudi v hlevih pogostoma z mavcem, pa ga potem na kup nakidajo, tako, da napravijo eno lego gnoja, na-nj pa eno mavca in tako zaporedoma lega za lego do vrha gnojnega kupa. Gnoj z mavcem že v hlevih potresati, pravi Švicar, da je kaj koristno opravilo, po kterem se zrak čisti v hlevih, kar je za živino posebno zato dobro, da zdrava ostane. Skušnje gipsanega ali negipsanega gnoja so natanko pokazale, kaj gipsani gnoj zdá memo negipsanega. Pa tudi gnojnico potresajo Švicarji prav pogostoma z gipsom, ki varuje, da se smrad (amonijak) iz lužnice ne izkadí. Umni gnoj napravljajo iz plevéla, pesnega perja, scavnice itd. Če se Švicar s tako napravo gnoja nekako baha, ima prav, zakaj tak gnoj je mastan in tečen, tako da en voz tako napravljenega gnoja je več vreden kakor našega navadnega 6 voz. Neki vinogradnik v Montreau-u je ponosno kazal na kup tako napravljenega gnoja, rekši: „Evo! to je moja zlata ruda!“ — Gospodarji! kar je sol za živino, je gips za gnoj. Gips pa je dober kup; z enim centom izhajate dolgo; imejte ga tedaj zmiraj pri hiši, da potresate gnoj.

O goveji kugi na dalje.

Iz Kostela od Fare v Kočevji 6. sept. — Pisal sem „Novicam“ danes osem dní, kako se je kuga v našo kostelsko faro zavlekla. Takrat nam je bila še le sedem goved pobrala, a zdaj jih je že 17 globoko v zemljo zakopanih. To je gotovo hud udarec za malo, ubožno selo Pirče, ktero šteje le kakih 40 govejih repov. — Unstran Kolpe pri naših hrvaških sosedih ni bilo, potem ko so ona dva kužna vola zakopali, in hleve kakor je treba, osnažili, dolgo nič več glasa od kuge; že smo mislili, da se ne bode več dalje širila, kar se je naenkrat spet pokazala. Včeraj so ubili na Brodu eno kravo, in danes je slišati, da jih je iznova zopet pet obolelo in to ne vse v enem, ampak v treh selih. Zares pomilovanja vredni so Kostelci ali še bolj pomilovanja vredni bi bili naši hrvaški sosedje, ako bi se pri njih kuga razširila in razsajati začela. Unstran Kolpe namreč so Delnice, Mrkopalj, Lokve — jako velike sela, ki imajo goved na tisoče. Vse njihovo imenje in premoženje obstojí, bi rekel, le v blagu (govedih). Kaj bi bilo, za Boga svetega! ako se kuga po teh vélikih selih razpase? Oj, da bi ljudje povsod tako pametni bili, da bi vale od začetka na znanje dali, kakor hitro kako znamnje bolezni na živini svoji zapazijo, da jih ne bi še le žalostna skušnja, kakor naše Pirčane, izučila, da je bolje od začetka nekoliko sumljivih goved odločenih držati, naj bo to delo še tako težavno in zoperno, da je tudi bolje sumljive goveda precej ubiti, kakor jih potem trikrat ali petkrat toliko izgubiti. Kadar se enkrat kuga po selu razpase, ne pomaga nič več vpitje: „oj moja liska! oj moja ruska!“ potlej ne pomaga ne jok ne stok; iz hleva na morišče gré ali se pelje govedo za govedom. Da se je pri Pirčah tako godilo, so si največ krivi Pirčanje sami, ker niso vedili ne verovali, kolika pošast da je kuga, ako se v klici ne zatare; vendar moramo tudi pritrditi, da se ne bi v Pirčah kuga nikdar tako vgnjezdila, da se niso oni kužni ovni, od kterih se ni vedilo, da so taki, z drugo živino skupaj pasli, kajti pri Pirčah sta samo dva gospodarja, ki nimata še kuge v svojih hlevih, in ravno ta dva sta imela svojo živino one dni, ko so kužni ovni z drugo živino na paši bili, domá v hlevih zaprto. Tudi je Pirčane to motilo, da je od začetka dvoje bolnih goved prebolelo; al to menda ni bila prava kuga, ampak kaka druga bolezen, ker skušnja učí, da izmed 100 zares kužnih živinčet jih izprva komaj pet preboli.

Natoroznanske stvari.

O vtrinkih.

Spisal Ogrinc Viljem.

Vtrinki so toge, vžgane trupla. Nekteri izgoré, ko leté na zemljo, nekteri pa padejo na tla, kamor jih vleče peza. Kepler. [1])

Neko res čudno novico prinesli so nam letos časniki. Ker pa ravno hočem govoriti o vtrinkih in enacih prikaznih, menda se bode marsikdo spomnil, da je bral o velicem kamnu, ki je padel na otok Jamaiko, o kterem je tudi „Naprej“ precej veliko naznanil. Al takošen kamen ni še nikoli padel na zemljo, pa tudi ne bode; tudi nisem zarad njega prijel za peró, temuč zarad vtrinkov, ki sem jih vidil na sv. Lavrenca dan, 8. do

[1]) Stellae cadentes sunt materia viscida inflammata. Earum aliquae inter cadendum absumuntur, aliquae vero in terram cadunt, pondere suo tractae. Kepler Epitome Astronomiae Copernikanae. Tom. I. p. 80.

12. avgusta meseca. V teh štirih dneh jih pada obilo, več kakor druge dní, in kakor prej, tako sem tudi letos opazoval jih jaz v Novomestu, gosp. Jože Smrekar pa v Ljubljani.

Ugledala sva jih:

v Ljubljani

8. avgusta	od	9. u. 21 m.	— 9. u. 37 m.	3
9. „	„		?	2?
10. „	„	9. u. 14 m.	— 10. u. 4 m.	19
11. „	„	9. u. 23 m.	— 9. u. 40 m.	5
12. „	„	9. u. 25 m.	— 10. u. 9 m.	7

v Novomestu

8. avgusta	od	8. u. 29 m.	— 10. u. 15 m.	7
9. „	„	8. u. 45 m.	— 9. u. 58 m.	6
10. „	„	8. u. 30 m.	— 9. u. 25 m.	9
11. „	„	9. u. 47 m.	— 9. u. 52 m.	2

Iz tega se vidi, da jih je največ padlo 10. avgusta, kar jemlje v misel tudi astronomični časnik „Wochenschrift“. To število pa bi bilo narastlo 3 do 4krat veče za toliko časa, ako bi bila zapisavala vse tudi menj svitle vtrinke, in te po celem nebu; to pa je število le svitlejih vtrinkov v V. [1])

Vtrinkov posameznih pa ne bodem našteval; čemu bi to tudi bilo bravcem!

Vendar pa hočem tanjše kaj o njih povedati, in mislim, da vsakdo na kakoršnokoli vprašanje dobó odgovor.

§. 1. Najstareji zaznamki segajo do leta 644 pred Kr., to je, do II. mesenske vojske, do III. rimskega kralja Tula Hostilija. Leté zaznamke nahajamo v kitajski knjigi: „Ma-tuan-lin“. Od leta 644 pr. Kr. do 333. leta po Kr. vtrinkov našteje 16. — Kaj pa so mislili Kitajci, od kod da so, potlej kaj so, tega pa ne vemo.

Pravo mnenje nahajamo pri Joncih (učencih Taleževih [2]) iz Mileta, ki je bil eden izmed „7 modrijanov“), to je, to: „da so vtrinki iz prostora svetá“ (kosmischen Ursprunges).

Anaksagora Klacomenčan [3]) tako-le govori o njih: „Niže kot luno, vendar pa med njo in med zemljo tekajo druge temne trupla“.

Tanjše je še izrekel svoje mnenje Diogen Apolončan [4]): „da tekajo z vidnimi zvezdami tudi nevidne (to je, temne) trupla (imenuje jih „kamnja“ Steinmassen). Pa te nevidne včasih padejo na zemljo in vgasnejo.

Plini [5]) v svoji knjigi nič posebnega ne pravi o tacih prikaznih.

Slavni Kepler (1571—1630) zameta opazovanje in preiskave o vtrinkih itd. iz astronomije; pravi vtrnjaki (Meteor) da so iz hlapov (Ausdünstungen) naše zemlje, ki se vrinejo v tenki in visoki zemeljski zrak. — Natančneje pa to-le pravi:

„Vtrinki so toge, vžgane trupla. Nekteri izgoré, ko leté na zemljo, nekteri pa padejo na tlá, kamor jih vleče peza. Tudi se zdí, nekteri da so iz goste snove, ktera se nahaja v tenkem, visocem zraku; in s silnih višin v ravnočrtnem potu padajo skozi zrak“. [6])

Pozneje pa so mislili nekteri, da padajo vtrinki z lune; namreč z luninih ognjenih žrel; da pa to ne more tako biti, to sem dokazal, ko sem pisal „o luni“ §. 27. Pa naj bo že, da morejo pasti kamni z lune, — kaj ni prostora zadosti razun na zemlji? kaj mora kamen ravno na zemljo, malo truplo v daljnem svetu pasti?“ [1])

§. 2. Že do sedaj smo vidili, da so mnenja razne, da nobeno ni pravo v vseh obzirih, toraj hočemo še nektere pretresati.

a) Morda so vtrinki izmeti zemeljskih ognjenih žrel? To mnenje ne more obveljati, ker gledé samo na Evropo poznamo vse ognjene žrela; vtrinki 100 in več milj daleč od žrel padajo na zemljo; znano pa je, da čez 10 milj daleč od žrela ne pade nikoli nobena izmet.

b) Kaj pa morda se v ozračji naredé iz mineralnih (kamnenih) prvin, ki so raztopljene v njem? Vendar temu mnenju rečemo to nasproti: mogoče je, da se nahajajo kamneni drobci v ozračji, in da na zemljo padajo; vendar nikoli ne morejo tako veliki biti, kakor je navadno vtrinek, za kterega bi morali drobci leči v celem nezmirnem ozračji, — in to ni mogoče.

c) Dalje pravijo celó nekteri, da so vtrinki zgolj električne goreče prikazni, in ne trupla (?).

Gosp. P. A. Kesselmeyer pravi v svojem spisu „o vtrinkih“, da se ti ustanové v našem ozračji. Potlej tudi to: vtrinki da so kozmične trupla, to je, iz daljnega prostora svetá, ker po daljnem potu prej ugasnejo in se razrušijo, kot na zemljo pridejo; vtrnjaki pa so zemeljske trupla. Njegovi izreki oporekajo natanjčnemu opazovanju gosp. J. Schmidt-a in gosp. E. Heis-a. In to v 19. stoletji! [2]) (Kon. prih.)

[1]) Svetkraje (Weltgegend) bom pisal za naprej v slovenskih imenih, tako namreč namesti: N(ord): S(ever); namesti W(est): Z(ahod); nam. S(üd): J(ug); nam. O(st): V(zhod) itd.

[2]) Živel je sredi 7. stoletja pr. Kr. Pis.

[3]) Živel je od leta 500 do 428 pr. Kr.

[4]) Živel je v 5. stoletji pr. Kr.

[5]) Historiae Naturalis l. II. c. 58. Gelenius 1602.

[6]) Stellae cadentes itd, kakor prej ..... Nec est dissimile vero, quasdam conglobatas esse ex materia foeculenta; in ipsam auram aetheream immista: exque aetheris regione, tractu rectilineo, per aërem trajicere. Kepler Ibidem.

[1]) Več je brati v Littrovovi astronomii str. 567—570 III. §. 47.

[2]) Več o tem se bere v „Heisovi Wochenschrift für Astronomie, Meteorologie etc. 1862, Nr. 14, str. 105—111. Pis.

Šolske stvari.

O realkah po Štajarskem, Koroškem, Kranjskem in Goriškem.

Opomin tistim našim bravcem namenjen, kterim ni znana osnova naših realk: Realke so ali samostojne ali nesamostojne; samostojne so ali više s 6 razredi ali niže s 3 razredi; nesamostojne, to je, z glavnico sklenjene, z dvema ali tudi tremi razredi. Samostojne više realke okoli nas so: v Gradcu, Celovcu in Gorici; samostojna nižja realka je: v Ljubljani; nesamostojne realke so: v Celji, Mariboru, Beljaku in Trstu.

Rade bi „Novice“ o vseh imenovanih realkah kaj povedale, al ni se jim vsrečilo, da bi bile dosihmal dobile dotične naznanila od vseh. Jako bi nam ustregle učilnice iz vseh slovenskih krajev, ako bi blagovolile v prihodnje pošiljati nam svoje končne naznanila.

Za letos sledí razgovor o naslednjih:

Statistični spregled.

Realka	učiteljev	učencev slovenc.	učencev nemc.	učencev lahov	učencev druzih	učencev vkup	Štipendije znašajo gld.	Štipendije znašajo kr.	Učnina gld.	Učnina kr.	Vpisnina gl.	Vpisnina kr.
samostojna viša v Gradcu	18	23	338	10	5	376[1]	[2]	—	[3]	—	[4]	—
samostojna viša v Celovcu	15	51	198	7	—	256	1031	70[1]	1775	—	[2]	—
samostojna viša v Gorici	14	—	—	—	—	231[1]	[2]	—	[3]	—	[4]	—
samostojna niža v Ljubljani	9[1]	99	53[2]	10	—	162	[3]	—	1240[4]	—	191	10[5]
nesamost. niža v Celji	3	—	—	—	—	87	—	—	—	—	99	—

I. O viši realki v Gradcu.

1. Letopisnik naznanja imena le tistih učencev, ki so se izvrstno učili, ter vse le štatistično razreduje po narodnosti (glej v spregledu), po veri (bilo je 353 katoličanov, 20 protestantov in 3 razkolniki); po rojstnem kraji (bili so učenci iz 16 avstrijanskih kronovin, vrh tega iz Nemčije 10, iz Italije 5 in iz Črnogore 1; po napredku, iz česar posnamemo le toliko, da 43 učencev ni dobro zvršilo razreda, v kterem so bili.

2. Štipendije so vživali trije učenci, koliko pa, letopisnik ne pové; pripoveduje nam pa, da je društvo, osnovano za uboge in vredne realne in tehnične učence, preskrbelo jih 143 s potrebnimi šolskimi rečmí. To društvo ima že 4031 gold. istine (kapitala) in 336 gold. gotovega dnarja. Ud tega društva je, kdor na leto plača 2 gold. 10 kr.; društvo šteje 158 udov in temeljiteljev. Vrh udovskih doneskov sta v spomin 50letnico štajarskega Janežišča (Joaneum) podarila visokorod. grofinja Ana Meranska in njen sin Franc vsak po 1000 gld. Pa tudi od druzih straní je došlo mnogo podpore. Pač hvale vredno društvo, kakoršino bi bilo tudi za Ljubljano jako koristno!

3. Učnine na graški realki do sedaj ni bilo; ali štajarski deželni zbor je v 20. seji 1863 sklenil, da ima učenec nižje realke, kteri ne skaže svoje revščine in dobrega napredka, odsihmal učnine plačevati 8 gold. na leto, učenec više realke pa 12 gold.

4. Je letopisnik ne naznanja, pové pa, da vsaki učenec, ki se vnovič zapiše, plača 2 gold. 10 kr. vpisnine, in 40 kr. za črnilo, ki ga dobiva v šoli.

Opomin. Zunaj nemščine, ktere se je, se vé da, učil vsak učenec, so se v treh razredih po 3 ure na teden učili še trije jeziki: slovenščina, francoščina in laščina; zraven nemščine se mora vsak učenec še enega izmed imenovanih učiti; kterega, je na voljo dano starišem. Slovenščino je učil g. Tom. Janežič, pisar v Janežiščini bukvarnici.

II. O viši realki v Celovcu.

1. Vrh štipendij je učencem še 400 gold. podpore od druzih straní došlo.

2. Je program ne naznanja.

S celovško realko so bile sklenjene:

a) nedeljska šola za obrtnijske in rokodelske učence, kterih je 130 naštetih;

b) delavnična šola, v kteri se je 57 realkinih učencev djansko učilo razvrstnih obrtnij; o tej djanski učilnici vvodni spis sporočuje.

c) kupčijska šola za kupčijske učence, kterih je bilo 81.

III. O viši realki v Gorici.

1. Letopisnik ne razreduje učencev po narodnosti, ampak le po veri (bilo je katoličanov 218, razkolnik 1, luteranje 4, in judov 8), po rojstnem kraji (bili so učenci iz 11 kronovin, iz Italije 6 in 1 iz Nemčije), in po napredku (57 učencev ni dobro zvršilo razreda).

2. Letopisnik jih ne naznanja; pripoveduje nam pa, da je mestno županijstvo 17 učencev preskrbelo z bukvami in druzimi šolskimi potrebščinami; vrh tega je še 42 gld. 80 kr. pomoči došlo iz neke „besede“ ubozim učencem.

Vrh tega iz letopisa še to-le posnamemo:

a) Šolskim naznanilom je predstavljen v laškem jeziku spis: „Dei radicali organici e della loro importanza teoretico-pratica“, spisal g. Nikol. Tesari.

b) Vsled ukaza visoc. državnega ministerstva od 2. septembra 1862 št. 9119 se je kršanski nauk v 1. razredu učil v obeh maternih jezikih, namreč slovenski in laški.

c) Slovenščina se je v maternem jeziku v treh nižjih razredih učila po 3 ure na teden, v treh viših pa po dve uri.

d) Letopisnik dalje naznanja o storjenem predlogu, da bi se ustanovil še poseben laško-slovenski razred, v kterem bi se Lahi učili slovenščine, in Slovenci laščine.

e) V 3. in 4. razredu se je v laškem in slovenskem jeziku učila kmetijska kemija, sadjo- in čbeloreja. Deželni zbor goriški je 23. marca 1863 mestnemu županijstvu 15.000 gold. iz deželnega zaklada zagotovil za razširjanje realkinega poslopja, sklenil ustanoviti posebno kmetijsko šolo in njenemu učeniku odločil 1200 gold. plačej, njegovemu pomočniku pa 600 gold. — Slava tacemu deželnemu zboru, ki zdatno pomaga viši omiki v kmetijstvu!

f) Pisava imen je pravi galimatias ali prava mešanca iz laščine, slovenščine in nemščine.

g) Z goriško realko ste bile sklenjene:

1. večerna kupčijska šola, za ktero skrbí kupčijska zbornica; o nji vodstvo toži, da se je je malo učencev vdeleževalo, toraj vodja trgovcem v spomin kliče §. 95 obrtnijske postave od 1. maja 1860.

2. nedeljska šola za obrtnijsko risanje, ki se ga je učilo 80 učencev.

IV. O nižji realki v Ljubljani.

1. Vsi Slovani.

2. Po imenih soditi, jih pač ne more toliko biti.

3. Pač čudno! Ako se prav spominjamo iz svoje mladosti sèm, je precej štipendij, ki niso odločene kaki posebni učilnici, odkod tedaj to, da se našim ubožnim realcem ne delé? — Tudi druge pomoči jim je sila malo došlo. Da bi tukajšnje pomočno obrtnijsko društvo tudi letos ne bilo podarilo 50 gold. ubozim učencem za šolske potrebe, bi celó nobene ne bilo. Od kod to, ko je vendar znano, da so Ljubljančanje ubozim jako darežljivi? Menda od tod, ker ni znano, da je veliko ubozih učencev na realki. „Novicam“ pa je znano, da so že enekrat g. učitelji sami učnino plačali za kacega pridnega učenca, ki je ni zmogel, in marsikaj bukev in papirja razdelili med uboge. Da bi se pač vprihodnje kaj več dobrotnikov našlo! Ali bi se ne dalo osnovati društvo, graškemu enako?

4. in 5. Polovica učnine (620 gold.) in vsa vpisnina (191 gold. 10 kr.); skupaj toraj 811 gold. 10 kr. je dorastlo realkinemu zavodu.

Slovenski učenci so se kršanskega nauka učili v slovenskem jeziku.

Z ljubljansko realko je bila sklenjena nedeljska šola za rokodelske učence, v kteri se je učilo risanja 133, nemščine in računstva 41, zemljopisja 41, fizike 19, kemije 19 in zemljomérstva 32 učencev, bilo je toraj vseh skup 285 učencev.

Realkinemu programu na čelu stojí: „Slovenska slovnica v spregledih“, sestavil g. Anton Lésar, o kteri so „Novice“ že govorile.

Pisava imen je veliko pravilniša kakor je prejšnje leta bila. Upamo, da bo prihodnje leto opustil še te nedoslednosti, ki se letos nahajajo v njem.

V. O nižji realki v Celji.

Ona nima svojega lastnega programa; ker je nesamostojna, so tudi njene naznanila sklenjene z glavničnimi. Vrh tega, kar kaže spregled, iz njega še to zvemo, da je v nji vpeljan g. Lésarjev katekizem, kterega so toraj rabile vse tri kranjske gimnazije, ljubljanska in celjska realka. Za trdno se zanašamo, da ga prihodnje leto vpeljejo po vseh dotičnih učilnicah.

---

*

O zadevah matice slovenske.

Pravila (štatute) „matice slovenske“ so gotove. Radi verjamemo, da se je nekterim gospodom delo to dosti dolgočasno zdelo; al ni moglo biti drugače, ako gré stvar skozi več rok in je bilo treba preskrbeti si pravil druzih matic. Brž ko ne pa bojo drugi domoljubi imeli še kaj prenarediti o pravilih, zato je v to osnovo vzet §., po kterem občni zbor more premeniti pravila. Naj tedaj zdaj te, kakoršne so, veljajo za take, da se predložijo sl. vladi v potrjenje. Po pravilih ima biti 40 odbornikov, ki stanujejo v deželah slovenskih; zato mislimo tudi, da ravno tudi 40 gospodov iz teh dežel naj podpiše prošnjo za dovoljenje „matice slovenske“ kot začasni osnovni odbor. V ta namen se bo, brž ko bojo prepisi pravil gotovi, na vse dotične kraje peljal en iztis prošnjega pisma s priloženo pôlo, na ktero naj bi gospodje, ki stopijo v kolo osnovnega odbora, podpisali svoje ime. Ko pridejo vse pôle s podpisi nazaj, se izročijo potem brž sl. vladi.

Pri tej priliki radostni naznanjamo, da res prav žive so želje, da bi matica slovenska se kmali ustanovila, in da se te želje djansko v tem kažejo, da zopet nam je iskreni domoljub gosp. M-k iz Dolenskega poslal 46 gold. 50 kr., ki jih je darovalo 20 gospodov v Črnomlji in 7 v Kostanjevici. Imena darovateljev se bojo imenovale ob svojem času.

Slovstvene stvari.

Poziv.

Proti koncu svojega v letniku goriške gimnazije „o slovenskih narodnih pesmih“ priobčenega sostavka priznavam sam, da se o tistem predmetu le po izdaji narodnih pesem kaj dovršenega spisati dá. Taka izdaja pa mora obširna, pristna, izčiščena, t. j. z eno besedo kritična biti. Res je že obilo narodnih pesem slovenskih v različnih zbirkah in knjižicah zapisanih, al ravno liričnih pesem, kterih dandanes med ljudstvom največ živí, je do sedaj tudi najmenj natisnjenih. H kritični izdaji narodnih pesem je toraj še veliko truda treba, kterega pa posamezne močí obvladati ne morejo, ako jim združene sile rodoljubov ne priskočijo; vredne pa so narodne pesmi take občne podpore, ker nam one jezik, običaje, zgodovino in narodnost slovensko najjasneje razsvetljujejo. Podpisani toraj rodoljube vseh slovenskih krajin prav srčno prosi, naj mu v svojih krajih živeče ali že kje zapisane ali še obče neznane pesmi, slovničke, slovarske, metriške in druge narodnih pesem se tikajoče opombe blagovoljno pošiljajo. Zaželjeno bi mu bilo tudi, ako bi se tej ali uni pesmi pridal tudi napev, ali način, po kterem se pesem ali pripoveduje ali prepeva; ktere vrstice se ponavljajo; ali se pojejo v korih ali od enega; kaj se med petjem drugega dela itd. Želeti bi bilo tudi, ako bi se pravlice in pripovesti, ktere so z glavnimi osebami epičnih pesem v zvezi, kakor na primer „povesti o kralji Matjažu, Marku, Lambergarji, i. t. d.“ pesmam pristavljale. Potrebno pa je k natačnemu poznavanju pesemskega jezika tudi zaznamnovanje tistega kraja, kjer se pesem nahaja. Imena tistih oseb, ktere se bodo pošilanja takih dopisov udeleževale, bode podpisani hvaležno naznanil. Pošila pa se naj na Pragarsko (Pragerhof in Steiermark) do vseh Svetnikov, pozneje pa v Gorico (Görz im Küstenlande). Nazadnje pa še prosim vse slovenske časnike, naj blagovoljno ta poziv prenatisnejo.

Janko Pajk,
učitelj na goriški gimnazii.

Povabilo. *)

Našel sem med nekimi rokopisi slovensko veselo igro „Lahkoverni“, ktero je v 3 delih še 1845. leta v verzih sostavil moj rajnki oče Bernard Tomšić, učitelj v Vinici na Dolenskem, prav marljiv slovensk in nemšk pisatelj. Komu ni dopadel njegov izvrstni „Rut“ v Danici, „Boj bri Vudački“ v Prijatlu itd.? Škoda bi toraj bila, da se njegovo imé tako hitro pozabi.

Da ta mična, kratkočasna igra ne ostane v tamoti, sklenil sem v posebni knjižici jo obelodaniti, ako toliko naročnikov dobim, da se tisk plača. Knjiga bode obsegala po mojih mislih do 7 tiskanih pôl, in čez 50 nov. krajc. gotovo ne bode veljala. Naj bi mi toraj radi pritekli na pomoč vsi rodoljubi slovenski in mi blagovoljno naročnikov nabirali, ter mi jih vsaj do konca oktobra poslali poste restante v Zagreb. Denar se takrat dá, ko knjiga izide. Na 12. iztisov, dobí se eden gratis.

Rajnki B. T. naredil je več enacih iger, ktere so po njegovi smrti prišle v nepoznate mi roke. Ako jih dobím, vse bodem prav rad izdal. Tako mislim tudi izdati ob času vse slovenske pesmi, že natisnjene po raznih časopisih in ostale v rokopisu v posebni knjižici, kteri bodem dodal življenjopis ali biografijo pokojnega pesnika.

Potrebujem toraj le podpore, ktero upam v obilni meri dobiti od vrlih Slovencev.

Ljudevit Tomšić, v Zagrebu.

Kratkočasno berilo.

Spomini na deda.

Pravljice in povesti iz slovenskega naroda.
Spisal J. Zavojšček.

Pozimski večer na slovenski preji.

(Konec.)

Kolovratje so bili med tem zastali radovednim predicam; vreteno ni več drdraje požiralo tenkosukane niti, ki je drsela izpod lepega, al od dela omadežanega prsta mlade device, ali iz ostarele roke stare matere. Vse je poslušalo, kako se bo ta povest od strahov sešla. Ko so pa ded nehali in iz svoje pipice tabakov pepél ob palec iztrkali, žlindro z zaklepčnim nožem venkaj postrgali in na novo tabaka natlačili iz srčnega mehurja domá zaklanega praséta, potem zabrenčé zopet hitre vretena, in motvozi zopet zasučejo lične kolesa. Deklice pa so plaho pomikale glavo h glavi, in šeptanje se je slišalo med njimi: „Ti, mene je pa strah“. Prva to ugane, druga jo za svojo pové tretji, in kmalo je cela družba polna: „Mene je strah; jaz ne bi šla zdaj-le do Rup za kup denarjev ne“.

Imeli so sosedovi deklo Katro. Ona je bila za pol komolca veča od druzih žensk, tako, da so fantinje od maše gredé vselej že dva streljaja daleč poznali, v kterem krdelu gré Katra. Močna ni bila samo bolj kakor vsaka dekla, ampak bolj ko marsikter hlapec. Ako bi bili mirni Slovenci kedaj Amacone imeli, ona bi pa bila lahko kraljica. Govorila je, da se gré z vsacim možkim metat. Fantje iz vasí pa so djali, da se ne gredó metati z babo, kadar jih je pri košnji v jeseni na travniku na korajžo klicala, v resnici pa se je vsak bal, da ga ne bi vrgla in v sramoto pripravila.

Ko so se tedaj menile deklice, da jih je tako strah, da ne bi šle za noben denar zdaj-le do Rup, ustavi Katra vreteno in pretikaje „kobilico“ na perotih pravi: „Mene pa ni nič strah, deklice; ako bi mi kdo deset grošev dal, pa bi šla prec“.

*) Prosim, da bi ga tudi drugi slovenski časopisi razglasili.
Pis.

To slišijo fantje za vrati. „To pa težko, da bi bilo res; baba je baba; marsikoga bi bilo zdaj-le strah iti do Rup, ki hlače nosi“ — menijo mladenči in naglo zložé deset grošev. Eden jih dene na mizo rekši: „Katra tukaj-le pred može sem položil deset gotovih grošev. Ti pojdi do Rup in tvoji so. Mi pa ne bomo drugače verjeli, da si bila tamkaj, kakor da boš kolček v sneg zasadila, ki ti ga bomo dali“. Pastir prinese kol s tnala in ga pospušiči (pošpiči) v hiši, da bi se raje zasadil v zmrzli sneg.

„Tone — pravijo naposled ded gospodarju, ko je preteklo že poldrugo uro — Tone, ako imaš ktero brezovo baklo suho na izbi, le naj gré eno po-njo, prižgite jo in pojte gledat, kaj da dekliča ni. Jaz se bojim — pa ako nimaš bakle, vzemi butarico trsák ali pol škopnika. Jaz bi šel rad z vami, al moje noge so že težke, jaz bi vas težko dohajal. Le pojte, Tone, pa če imate kaj vode, na sv. treh kraljev dan blagoslovljene, se ž njo poškropite, in iščite deklice. Ve ženske bi pa molile“.

Šli so z lučjo dekle iskat.

Midva z dedom sva šla domú. Jaz bi bil sicer rad še počakal, da bi bil vsaj vidil, ali bodo Katro pripeljali domú, ali kaj-li, in kaj bo povedala, da je vidila in slišala pri Rupah. Al ded niso bili moje misli. „Le bale greva domú. Jutri boš pa dremal in ne boš mogel vstati, kadar te bodo mati klicali. Ako je Božja volja, Katro bodo zastran tebe že dobili, če ti spiš ali čuješ“.

In nič ni izdalo, če sem rekel dedu, da se mi ne dremlje, domú sem moral iti ž njimi.

Spati nisem mogel. Čez dve uri sem slišal, da gredó sosedje memo naše hiše nazaj. Naglo sem bil pri oknu, al bilo je primrznjeno. Odpreti se ni dalo, in tako nisem vedil tačas, ali so jo dobili ali ne.

V vsacem kotu, kjer je bilo kaj bolj temno, zdelo se mi je, da vidim črnega psa, kako na me reží. Še le ko je dnevu zazvonilo, zatisnil sem bil očí, in sem spal, da je stalo že visoko solnce na nebu.

Zbudivši se prašam mater precej, je-li že prišla sosedova Katra. „Davi so mrtvo prinesli“ — odgovorili so mi. Kar sem potlej vidil in zvedil, bilo je to-le:

Ker je bil sneg zmrzel, da je držal vsacega človeka, sledili so sosedje, iskajoči Katre, njene stopinje le tako dolgo, dokler so se zamazani čevlji poznali po snegu. Ko so se pa čevlji odrgnili, tudi sledú niso več puščali; snežena skorja pa se ni vdirala. Prišedši do Rup, ne najdejo Katre nikjer. Iščejo je dve uri, pri Rupah, po poti sèm in tjè, al nikjer je ne najdejo, in morali so iti domú, mraz jih je moral in ker so menili, da se jim je domá skrila.

Še le drugo jutro jo najdejo dober streljaj deleč od Rup. Čepela je na tleh na pol, pred njo je bil kolček zasajen, in skoz močni njen predprt globoko v trdi sneg. Očí so ji stale venkaj, lice je bilo bledo, kakor sneg pred njo, in v telesu ni bilo duše več.

Praznoverni kmečki ljudje so djali: „Strahovi so jo umorili; to je res, za denar, Bog obvari, ponoči kam hoditi“. Umniši možje pa, duhovni pastir, zdravnik in drugi, o kterih pravijo, da znajo več ko hruške peč', razkladali so to reč tako-le: Hotla se je izkazati in je šla memo Rup še malo dalje. Zasajevala je kolček in ga je po nerodnosti skozi svoj predprt zasadila. Ko potem pripeta ni mogla vstati, mislila je, da jo vrag drží nazaj. Ker se je prav dobro sledila lesica iz Rup in zopet v Rupe, morda je ravno v tem strahu vidila še lesjaka, lezočega iz jame proti nji, in to je prazne vere polno dušo tako prestrašilo, da je omedlela. Potem je zmrznila. Tako je potrdil tudi zdravnik, ki jo je narazen deval ali po anatomiško preiskaval. Zdravnik je tudi trdil, da bi jo bili morda še oteli smrti, ako bi jo bili ponoči našli.

Ded pa so ven in ven eno govorili: „O da niste mene prašali — Katra bi ne bila umrla, ako bi bil jaz slišal, kaj se menite. Ti tresek ti, da ne slišim!

Nekterikrat sem bil z dedom na preji, prej in potlej; poslušal milo pevajoče slovenske predice, in čudne dedove pripovedke, o trijeh bratih, o rojenicah, o divjem možu, o kralji Matjažu itd. Nektero pripovedko, ki sem jo v tacih prilikah slišal od deda, pozabil sem že zdaj, ker mi dolgo časa ni bila na mislih. Vendar tega pozimskega večera na preji nisem pozabil, ampak živo mi je ostal v spominu. Javaljne ga bom pozabil v letih prihodnjih, ako jih dočakam.

Dopisi.

Na Reki 12. sept. * V vseh slovenskih in hrvatskih časnikih se popisuje zgodba pri razdeljenji šolskih daril 27. avgusta na gimnazii reški. „Novice“ in „Naprej“ sta to reč svojim bravcem celó kratko opisala, povedala sta le zgolj factum. Nemški časniki so to celó nedolžno prigodbo opisali tak črno, da bi človek rekel: na Reko naj brž pridejo vsi vojaci, ki so na Laškem, punt se je vnel! Naj mi bo tedaj dopuščeno, to reč popisati tako, kakor sem jo sam vidil in čul. — 27. avgusta so imeli dijaci više gimnazije slovesno peto hrvatsko mašo, ktero je pel visokočastiti gosp. profesor F. Morasi; pri maši je pevsko gimnazijsko društvo pod vodstvom gospod učitelja Komela v lepem redu krasno prepevalo celo mašo v hrvaškem jeziku, ravno tako tudi zahvalno pesem: „Tebe Boga hvalimo“. Po maši podajo se vsi gosp. profesorji s šolsko mladino v gimnazijsko poslopje, da bi tam odmerili vsacemu poleg zasluženja. V lepem redu pridejo dijaci do dvorane, v kteri je bila slika cesarjeva s črno-žolto in belo-rudečo zastavo, miza s tapetom pokrita in nekoliko sedežev za gospôdo. Zdaj pride svetli gosp. B. Smaić, véliki župan, z gospôdo; bil je tedaj čas, da bi se sèm ter tjè po mostovžu razkropljeni dijaci v dvorano podali. Ko pa vidijo, da v dvorani ni ne slike njihovega mecenata Strosmajerja in ne národne zastave, ktero so od leta 1860 pri vsaki svečanosti imeli, so začeli na glas vprašati za to oboje, dokler jim ravnatelj dovoli, naj si prinesó národno zastavo iz svoje čitavnice, sliko Strosmajerevo jim pa sam iz svoje pisarnice dá v dvorano. Ko pride dijak s sliko Strosmajerevo, drugi pa malo za tem z národno zastavo, so obadva s slavaklici sprejeli in se za njimi mirno v dvorano podali. Peli so potem najprej carevsko „Bože živi“, in za njo druge narodne pesmi, marveč v četverospevih, da se je vse kadilo. Po petji razdelile so se šolske darila, in dijaki so se mirno razšli vsaki v svoj zavičaj. To je vse od slovca do slovca, kar se je pri tej priložnosti zgodilo. Vse, kar se o tem več govorí, je črna laž, je izmišlotina, ki so jo raztrobili med svet nemški časnikarji in protivniki hrvatske narodnosti. Da bi bili pri tej priložnosti dijaci kako demonštracijo nameravali, bi gotovo bili bolj razsajali. Da bi pa tudi brez tega lahko bilo, je gotovo, ako bi ne bilo one spodtike; saj mladež reške gimnazije je res v vsakem obziru izgledna in mirna. Kar se tiče razprtja nekterih dijakov, kakor pravijo „Novice“ in „Naprej“ preglasnih, to se je res ponoči 27. avg. zgodilo, da so 4 vlovili in zaprli, drugi pa so se razkropili. Al zavoljo tega vendar druge nobene kazni niso prejeli, ker niso delali nobene demonštracije, ampak so se veselili, da jim je prišel čas šolskega počitka. In če je našim Italijomanom dopuščeno cele noči bugariti po mestu in prepevati pesmi vsake baže, zakaj ne bi bilo dovoljeno dijaku kako národno

zakrožiti ob času šolskih praznikov? — O napredku reške gimnazije ne morem druzega reči, kakor da je bil vsestrano dober. Posebno pa se je razlikoval 8., 5. in 2. razred. V 8. razredu je bilo le 7 učencev in 6 jih je bilo tako izvrstnih, da učitelji nismo mogli skoro razsoditi, kteri je boljši od druzega, zato so jih morali pri šolskih darilih po alfabetiškem redu klicati. Maturo je delalo vseh 7 in 1 privatist, pa tudi na tem izpitu so se vsi dobro obnašali, tako, da je viši šolski ogleda gospod dr. Rački jih mogel očitno pohvaliti. Letnega sporočila tukajšna gimnazija že dve leti pogreša, tudi deklamacij to leto ni bilo pri zaključju šolskega leta. To vse neugodno bôde v oči vse, kteri bister um mladenčev in pa učenost gospodov učiteljev poznajo.

Iz Istre 10. sept. + Malo dopisov dobivate od tod, drage „Novice". Al ni se čuditi temu, ker ne more se mnogega pričakovati iz povse suhih krajev. Vajene ste prejemati od nas le žalostink. Al danes vam morem vendar veselo novico navesti. Znano je, da je v Kopru talijanska gimnazija, pri kteri se tudi nemški jezik dobro goji in zastopa. O slovenščini ni bilo ne duha ne sluha, dasiravno je večina istrskih prebivavcev slavenska. Vse je mrzelo in deloma še mrzi na nas. Neznam, zakaj smo Talijanom trn v peti? Mislim, da nas ne poznajo, ker drugače bi nas gotovo ne prezirali. Največ so pa temu krivi neki sejalci — pisani sebičnjaki — ki sejejo med nas hudobno seme razdora. Letos, hvala Bogu, se je obrnila stvar na bolje. Učil se je tudi na tukajšni gimnazii slovenski jezik ko sloboden predmet po 6 ur na teden. Učenci so bili razdeljeni na dvoje: rojeni Slovenci so se učili hrvatski, a rojeni Talijani slovenski. Slovenci so napredovali prav dobro. To je očitno znamenje, da istrskim sinovom ni treba druga, kakor prebuditi se iz mrtvíla ter pile v roko, in popiliti škrbine, ki jih je požrešna rija zadala zdravi kovini. Talijanom je šlo nekoliko težje; al hvale vredna je njih ljubezen do našega jezika. Mrzenje, preziranje se med nami vsak dan čedalje bolj zgublja, tako, da bo sčasoma vse to zginilo. Učencev se je oglasilo v početku leta blizo 60; al nekoliko jih je izstopilo rekši: „zavolj slobodnega predmeta ne smemo zaostati v obligatnih". Da je stvar tako lepo napredovala, gré največa hvala ravnatelju tukajšne gimnazije gosp. Ivanu Lozaru. On je nagovarjal in budil učence k slovenščini, kakor nagovarja skrben oče svoje sine k delu. Takega ravnatelja bi želel vsem slovenskim gimnazijam, ker je pošten in pravičen vsakemu narodu, držeč se gesla: vsakemu svoje. Pri srcu mi je samo ena želja: da bi skoro se tù vpeljal naš jezik kakor olbigaten predmet. Delajmo in upajmo!

Iz Štajarskega 1. kimovca. —s— Vseučilišče v Gradcu se bode, kakor je znano, prihodnje šolsko leto z zdraviloslovjem (medicinsko fakulteto) dopolnilo, in sicer, kakor se je na deželnem zboru reklo, iz „političnih vzrokov". Ne spuščaje se v pretresovanje vzrokov, ki so dali početek vseučilišču, vprašamo le, kaj imamo Slovenci, ki bivamo na Štajarskem, in če se ne motim, tudi priplačevamo vseučilišču, od graškega polnega vseučilišča pravico pričakovati in kaj od njega želimo? — Cesar Franc je leta 1804 stolico posadil na takratno gradsko vseučilišče tudi za slovenski jezik, kterega prvi učitelj je bil Primic. Ta stolica je še formalno tudi zdaj; al žali Bože! samo formalno. Časi so se spremenili, Slovencem se je ravnopravnost priznala, slovensko jezikoslovje na podlagi staroslovenskega in vseh ostalih slovanskih narečij tirja toliko, če ne več, študij kakor kterakoli druga vednost: tedaj se vé da učitelj vseučiliščni, ki hoče in more svoji nalogi in poslušavcem zadostiti, noče in ne more zadovoljen biti z diurnistično plačo od 300 gld. in si še indi kje kruheca služiti. Želimo tedaj Slovenci, da bi se poleg sedanje, ki je svojemu času tudi služila, in se v službi ostarelemu možu odvzeti ne more, storila prava slovenska stolica z enakim plačilom, kakor so plačane vse druge javne vseučiliščne stolice in podala možu imajočemu znanosti sedanjim terjatvam slovanskega jezikoslovja primerne. Vsi pravniki, zdravniki, učitelji in duhovniki, ki želijo na Slovenskem služiti, bi morali slovensko jezikoslovje vse tri semestre slušati in vsaj do tega časa ostro, ne samo formalno skušnjo iz slovenskega jezika polagati, dokler ne bodo iz svojih si za djansko življenje izvoljenih predmetov v slovenskem jeziku skušinj polagali. Ko pa bi se pokazalo, da ne samo iz Slovenskega na Štajarskem, temuč tudi iz Kranjskega, Koroškega, Primorskega prihaja na vseučilišče izdatno število Slovencev, bi se imeli vsaj nekteri predmeti na vsaki fakulteti učiti tudi v slovenskem jeziku, kakor je to pred več leti že bilo vpeljano v pravoslovji.*) Tako mi Slovenci na Štajarskem želimo, da se naš slovenski jezik, drugi deželni jezik, tudi na vseučilišču v čast spravi, in mislimo, da sedanje polno vseučilišče deželno nikakor ni polno, dokler se drugemu deželnemu jeziku, jeziku slovenskemu, v lastni deželi ne zgodi pravica, kteri je celó na Dunaji po našem slavnem rojaku Miklošiču v časti. Vi naši poslanci pa skrbite, da se naše želje izpolnijo!

Iz Planine 4. sept. Naj po dokončanem šolskem letu spregovorim besedico o ljudskih šolah planinskega kantona. V farni šoli planinski, za ktero prečastiti naš farnik gosp. Potočnik očetovsko skrbé, je bila 27. dan avgusta preskušnja. Mnogo poslušavcev se je sešlo. Spraševalo se je najprvo v kršanskem nauku. Vidili smo, da se gosp. katehet Stare ni brez vspeha trudil: učenci in učenke so tako izvrstno v gladki slovenščini odgovarjali, da je bilo veselje poslušati. Pokazali so tudi šolarji, da so z veseljem na besedo marljivega svojega učitelja gosp. Matevža Tomca med letom pazivši se lepo brati, pisati in računiti vadili. Prečastiti gosp. dekan Anžlovar in gosp. okrajni predstojnik Arko sta očitno g. kateheta, učitelja pa tudi učence pohvalila. Po dokončanem spraševanji so šolarji tudi zapeli. V podučevanji petja se je gospod Tomec res mojstra skazal; veselje je bilo slišati mlade pevce. Slišali smo še h koncu šaljiv govor, ki ga je tukajšni pekovski pomočnik kaj dobro sestavil in eden najpridniših šolarjev tako lepo govoril, da bi se ne bili od otroka nadjali tako lepega izreka in tako gladke slovenščine. Ko so gosp. okrajni predstojnik najpridnejšim učencem in učenkam šolske darila razdelili, smo zapustili šolo polni radosti, da smo bili v učilnici, v kteri so se otroci na pravi slovenski podlagi podučevali in v kratkem času mnogo koristnega naučili. Končno naj omenim še tega, da so gospod farnik letos prvikrat razredbo učencev in učenk slovenski natisniti dali, kar nam je bilo vsem prav všeč.

V pondeljek 31. dan avgusta smo imeli preskušnjo v Cerknici in v Logatcu. Preskušnjo v Logatcu so gg. farniki iz Borovnice, Zaplane in Rovt, gosp. dekan in kanonik Pečar iz Vrhnike in g. okrajni predstojnik Arko s svojo pričujočnostjo počastili. Tudi tù je obnašanje učitelja, učencev in učenk skozi in skozi hvale vredno. Učitelj se je prav izurjenega pokazal; šolarji pa, da so se prav pridno učili. — V Cerknici je vsak razred v svoji sobi, vsak razred ima svojega kateheta in učitelja. V prvem razredu podučujeta gosp. katehet Peterlin in g. učitelj Papler. Način, po kterem gosp. Peterlin kršanski nauk učí, nam je jako všeč;

*) Ali je tako blizo Dunaja res potrebno vseučilišče, ne vemo; toliko pa vemo, da leta 1848 je rajnki c. kr. deželni glavár krajnski dr. Ulepič, takrat poslanec v državnem zboru, se z veljavnimi vzroki potegoval za napravo vseučilišča v Ljubljani. Vred.

odgovarjali so učenci, sosebno pa učenke, tako gladko in zgovorno, da so se poslušavci čudili. Mlademu učitelju gosp. Paplerju se je pa na obrazu bralo, da je njegovo največe veselje v šoli med svojimi učenci bivati; učenci pa so mu iz srca vdani; nasledek take lepe vzajemnosti, se vé, da je dobra šola. Šolske darila je razdelil gosp. okrajni adjunkt Resman, znani rodoljub, ki je v lepem slovenskem govoru učencem veliko ceno tega razložil, kar so se učili. — V drugem razredu g. duhovnik Kmetič učí kršanski nauk, branje, pisanje, računstvo itd. pa gosp. učitelj Krašovec. Lepo plačilo je bilo danes neutrudljivemu delavcu na polji kršanskega nauka, gosp. Kmetiču, ker odgovarjali so vprašani dečki in deklice s čvrsto slovensko besedo prav dobro. Da tudi bolj stari učitelj gosp. Krašovec je popolnoma kos terjatvam današnjega časa, smo posneli iz odgovorov v čisti slovenščini; pa tudi lepo pojejo mladi pevci in pevke; to je zopet zlo razveselilo gosp. dekana, ki so izvrstni umetnik v petji. H koncu je deklamovala deklica povestico: „Oče in sinek“, ki jo je zložil g. Franc Kraner v „Novicah“ leta 1846. Potem je govorila druga deklica nalašč za ta dan od osmošolca g. Strleta sestavljeni govor. Obe govornici ste z lepo slovensko besedo tako ginljivo in navdušenega srca govorile, da so vsem nazočim solze v očéh igrale. Prejeli so najpridniši šolske darila iz rok g. adjunkta Resmana. Nas je pa to posebno razveselilo, da se gosp. duhovni in učitelji tako vrlo trudijo, da narodu pobožne in materi Slavi prave sine odgojujejo. Z veseljem tudi „Novicam“ naznanjam, da se bo letos še nova šola v Cerknici zidala, ker so sedanje nje sobe pretesne.

V Begnjah je bila preskušnja 1. dan septembra. Mladi gosp. učitelj Zarnik se je prvo leto svojega teškega dela prav z veseljem poprijel. Lepo so odgovarjali učenci in učenke, toraj so tudi tù gosp. dekan učitelja in šolarje pohvalili, posebno pridne pa z lepimi šolskimi darili obdarili.

Zadnja preskušnja je bila na Uncu 2. dan t. m. Sešla se je od blizo in daleč velika množica poslušavcev: gosp. vodja glavne šole v Postojni in nje učitelji, duhovni gospodje iz Planine itd. Gospod farnik Brence so znan iskren prijatel šole. Spraševali so v kršanskem nauku, otroci pa odgovarjali prav izvrstno. Gosp. učitelj Juvanc se je zlo praktičnega skazal. Berejo mu učenci in učenke kaj gladko, računijo ko odrašeni, tudi prav lepo pišejo. Sosebne hvale vredno pa je, da se na Uncu dečki in deklice v sadjoreji podučujejo. Znano je „Novicam“ že dolgo, da so častiti gosp. Brence v tem vrlo izveden in marljiv delavec. Sadjoreja se je že mnogokrat v „Novicah“ priporočevala; ponavljamo toraj danes: poprimite se učitelji te koristne rečí, ki deželi obilo koristi donaša. Gosp. dekan so bili tù zlo zlo zadovoljni z vsem in so v daljšem govoru tudi vprihodnje dozdanjo pridnost učencem priporočali. Gospod okrajni predstojnik Arko so razdelili prav primerne in lepe šolske darila, tudi enemu večih učencev, ki se je sosebno pridnega v sadjoreji skazal. Tudi tù smo lepo petje slišali in se na svoje ušesa prepričali, da so se vsi učitelji v našem kantonu prav pridno podučevanja v petji poprijeli. Po dokončani preskušnji so se poslušavci na vrtek podali, ogledovat lepih drevesec, ki so jih šolarji vsejali in cepili. Prav zadovoljni smo bili z vsem.

Zdaj pa o petji še to-le: Temelj k petji je zdaj v planinskem kantonu položen; slišali smo, da je med malimi pevci veliko lepih glasov; priporočamo toraj vam gosp. učiteljem dečke in deklice, ki imajo lepe glasove, da, ko stopijo iz šole in domá ostanejo, jih v petji marljivo podučujete; naj pomaga v tem vsak, ki ume petje, zlasti dijaki viših šol, ki imajo priložnost, se v mestih v petji izuriti. In kmali dobimo povsod izvrstne pevce in pevke — in tudi cerkveno petje se bo po tej poti na stopnjo spravilo, kakor je že zdavnej zaželjeno. Saj so naš neutrudljivi mojster pokojni gosp. Rihar in drugi domoljubi toliko lepih pesem zložili, da imamo k vsaki priložnosti primerno pesem.

Ker pa že o petji pišemo, nas srce žene k sledečemu vabilu:

Iz „Novic“ nam je znano, da je na Notranjskem več pevskih društev. Gospodje učitelji so ravno šolsko leto dokončali; ali bi ne bilo pevcem in prijatlom petja ustreženo, ako bi se pevci iz Notranjskega v Postojni sešli, da se pobratijo? Naj bi si vsako pevsko društvo nekoliko čveterospevov zbralo, da jih poje, in bi vrh tega se še pesmi izvolile, ktere bi vse pevske društva v zboru pele. Želimo pa posebno, da bi se te veselice tudi g. pevci ljubljanske in tržaške čitavnice in dijaki udeležili, in tako pripomogli k tej veselici. Prosimo, da bi gospodje pevovodji tukajšnemu pevovodju gosp. učitelju Tomcu svoje misli o tem razodeli. Ko se bo zvedilo, ktere pesmi si bo to ali uno pevsko društvo odločilo, se bo dan skupščine naznanil po „Novicah“.

Iz Črnomlja 10. sept. G. — Mislili boste, da v jugu trdo spimo, dasiravno nimamo še čitavnic, vendar pridno čitamo slovenske časnike in knjige, in se tudi včasi v domači besedi radujemo. Se ve da imamo, kakor povsod, tudi tù dosti nasprotnikov in don quisotov, ki se pošteni narodni reči ustavljajo in v vsaki nedolžni stvarci demonštracijo vidijo. Al to nas ne moti v pravični naši reči. Spoznaje živo potrebo, da se ustanoví matica slovenska, smo zložili tudi tù nekoliko darov za-njo, ktere je vrli slovenski rodoljub gospod M. častitemu vredništvu gotovo že izročil.*) — Zdaj pa še nekaj. Nedavnej je iz tukajšnjega zapora pobegnil tisti glasoviti klatež K., ki se je več časa po Nemčii, Švajci, Turčii in več drugih deželah pod mnogimi izmišljenimi imeni, kakor grof Šwainic itd. klatil, pa veliko imenitnih ljudí opeharil, mlado hčer nekega trgovca sabo vzel, pa lansko leto bil v Carigradu zasačen. Bil je zdaj že več mescev v preiskavi pri tukajšnji c. k. sodnii, pa jo je nenadoma popihnil iz zapora; govorí se, da brž ko ne je zviti človek še trém drugim hudodelnikom pomagal, da sta dva 14 dni poprej pobegnila, eden pa isto noč ž njim vred; od nobenega ni duha ne sluha; mislijo, da jo je K. zopet proti Turčii pobrisal. Čudijo se ljudjé, da take hudobneže zapirajo za delj časa v slabe zapornice; al kdor vé, da pobegnejo prekanjeni hudodelniki iz ljubljanskega grada ali druzih trdnjav, se ne bo čudil, ako jo kdo popiha iz črnomeljske ječe.

Iz Ljubljane. V poslednji seji deželnega odbora je razun mnogih drugih rečí tudi to sklenjeno bilo, da vprihodnje trije zdravniki (sekundarji) stanujejo v bolnišnici, kakor je to povsod navada in je popred tudi v Ljubljani bila; s tem se zadostuje vsakdanji potrebi, da so zdravniki zmiraj pri rokah, pa se prihranijo deželi tudi stroški, ki so se zdravnikom dajali za stanovanje. Največim potrebam v bolnišnici se bo z novim zidanjem pomoglo; tudi v norišnici se bo storilo, kar je moč, da se dobí več prostora; al vse premalo je še to, ker ravno zdaj je že kakih 9 norcev napovedanih, da bi jih radi dali v bolnišnico, pa ni prostora, in tudi na Dunaji, Ipsu, Gradcu in Trstu ga ni, da bi jih tje peljali. Ravnokar smo slišali, da gosp. Zalohar, nekdanji posestnik gostivnice pri mokarji, ki je te dni umrl, je norišnici zapustil 5000 gld. Dobro!

— V poslednji seji mestnega zbora je bilo na predlog županov sklenjeno, Njih veličanstvo cesarja prositi, naj

*) Glej današnji sestavek o „matici“.

bi se dala v Ljubljano cesarska fabrika za smodke in tabak, ker delavcev je brez dela dosti tukaj, za fabriko je prostora dovelj v nekdanji cukrarnici, voda je blizo, kurjava (šota) dober kup. Dalje je bilo sklenjeno naj se bolji red za gašenja ognja naredi, tudi punciranje vredi, in gosp. Nušaku mestna opekarnica (ceglenica) z dotičnim zemljiščem proti temu prodá, da napravi ondi konjišnico (štalo) za najmanj 300 vojaških kónj.

— Vesela novica je ta, da se zdaj tiska v državni tiskarnici veliko slovenskih knjig za male ali „ljudske“ šole. Slomšekovega po sedanjih splošnih pravilih popravljenega „Ponovíla za nedeljske šole“, o kterem so „Novice“ že govorile, gotovih je že 6 pôl. Obsega ta prav domače spisana knjiga kratko zgodovino katoliške cerkve, nauk v vseh razdelkih kmetijstva, zemljopis cesarstva avstrijanskega, nauk o lepi obnaši in o ljubezni do domovine in cesarja. Vidi se iz tega, kako dobro došla bo ta knjiga nedeljskim šolam slovenskim. „Zgodbe nove zaveze“ po Šusterji poslovenjene in ljudskim šolam namenjene so že dotiskane na Dunaji. — Tudi gospod dr. Miklošič se kani lotiti (brž ko se vrne s popotovanja) slovenskega berila za VIII. gimnazijalni razred. Rokopis je že zdavno pripravljen, samo da ga ni utegnil zbog mnogoterih drugih opravil pregledati.

— Tiskarna pravda zoper vrednika „Novic“ zastran dopisa „iz savinske doline“ je odložena, dokler ne pride sklep c. k. više sodnije iz Dunaja.

— *(Pobérki iz različnih časnikov in brošúr.)* Kako brez pomislika, ali se pred svetom oskruni pošteno ime človeka ali ne, pobirajo nekteri dopisniki nemških časnikov novice, vidi se žalibog! zopet v dopisu ljubljanskem v „Tagespošti.“ V listu 205. bralo se je to-le: „4. dne t. m. si je v Podpeči nek zakonsk mož svoje življenje končal prav čudno. Pridši domú tisti dan najde pri ženi svoji človeka, ki ga je sumil že več časa, da mu draží domači mir. Ne žal besede ne reče nezvesti svoji ženi, pa gré s hiše ter se vrže v apnènco, kjer žalostno pogine.“ — Da je vse grda laž bila, kar je pisal o nepoštenji žene, zvé dopisnik kmali drugi dan in v listu 207. prekliče „romantnično“ novico, tako-le: „Pozneje sem zvedil, da oni mož, ki se je končal v apnenci, ni bil zdrave pameti, in da žena njegova je znana poštena ženska.“ — Če si že mora kdo krajcerjev služiti z dopisovanjem v časnike, naj pozveda resnico saj o takih rečéh, v kterih gré za poštenje svojega bližnjega!

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

10. dnè t. m. je na poti v Krim vèliki knez rusovski carevič Konštantin prišel s svojo rodovino na Dunaj, kjer je bil z veliko častjo sprejet; Njih veličanstvo cesar sam mu je šel na krasno okinčani kolodvor naprot in ga je spremil na svoj dom, kjer je knez ostal prenočil in še drugi dan ostal. 11. t. m. je carevič zapustil Dunaj; cesar so ga spremili na železnico, kjer je bil odhod zopet prav slovesen. — Čedalje več se govori, da Njih veličanstvo cesar gré na Ogersko (nekteri pravijo, da že 18. dné tega mesca) in da prihod ta v Budo-Pešt, kterega prvi vzrok so letošnje nadloge te dežele, utegne ob enem biti tudi pot, da se Ogri porazumejo s kraljem svojim. — Državni zbor na Dunaji se začne 15. t. m. Vzrok tega nepričakovanega hitrega začetka je, da je c. k. deželna sodnija v Levovu državnega poslanca viteza Rogavskega (Poljaka) zapreti dala in da zdaj ministerstvo pravosodja od državnega zbora brž izvediti hoče, ali se more sodniška preiskava zoper njega začeti ali ne, kar je pri poslancih državnih in deželnih le tedaj postavno, ako se kdo zasači prav prav pri kakem hudodelstvu ali prestopku. Nič se še prav ne vé, o čem se je pregrešil; „Gerichtshalle“ piše, da se govorí, da je Rogavski ud skrivne poljske narodne vlade. Razprava v državnem zboru (ki pa bode morebiti skrivna) bo še le razodela, kaj je pravo na tej prigodbi, ki dela veliko hrupa. — Veljava starih krajcerjev in polkrajcerjev (ki imajo napis „1 Kreuzer 1851“) je po novem ministerskem sklepu podaljšana do konca tega mesca; vse cesarske kase in gosposke jih jemljejo do tega časa še kot denar; pozneje pa le po vrednosti kupra. Naj se tedaj vsak podviza s preklicanimi krajcarji, da pozneje ne pride v škodo. — Papirnate desetice stareje, ki so veči od sedanjih, pa veljajo še zmiraj kakor pred, in ni res, da so že preklicane. — 10. dne t. m. je Nj. veličanstvo cesar sprejel poslance „matice slovenske“, ki so iz Slovakije pod vodstvom škofa Mojzesa prišli se zahvalit cesarju za darovanih 1000 gold. — 10. t. m. je prišlo poslanstvo (deputacija) iz Českega na Dunaj, ki bode prosilo Njih veličanstvo cesarja, naj se dovoli knezu Rudolfu Taxis-u zopet predsedniku biti kmetijski poddružnici maloboleslavski, kar od tistihmal ni več, kar je bil v zapor obsojen. — Na Dunaji se nabira družba, ki se bode na parobrodu (barki) peljala okoli celega sveta; odrinila bo 5. sušca prihodnjega leta iz Trsta in se vrnila v Trst zopet listopada meseca; storíla bo blizo 32000 milj po morji, blizo 200 dni bo bivala na morji, 50 dni pa na kopnem (suhem). Koliko se bo plačalo za to potovanje, se zvé pri kreditnici za kupčijo in obrtnijstvo na Dunaji (Creditanstalt). Hajd po svetu, komur se ljubi in mu je mošnjica polna. — Res je, da stroški za veliko razstavo, ki ima biti leta 1866 na Dunaji, so cenjeni na 3 milijone gold. — Rumunci se na erdeljskem zboru nič kaj ne obnašajo po volji državnega ministerstva; priča tega je to, da so Ogri ž njimi veliko zadodovoljniši kakor z nemškimi Saksonci. — Sila veliko govoríc je bilo poslednji teden o neki francozko-prusko-rusovski zvezi, kteri je oče bil strah pred frankobrodsko zvezo nemških vladarjev. Ker pa Napoleon vidi, da namesti zveze je zdaj še veči razdor na Nemškem, je zginul tudi strah pred frankobrodsko zvezo, ž njim pa tudi izmišljena francozko-prusko-ruska zveza kakor sneg lanski. Mnogi dunajski časnikarji dolžijo ministra unanjih oprav grofa Rechberga, da se v Frankobrodu ni prav obnašal. Pač malo pozná Pruse, kdor misli, da bode kadaj zadovoljna pruska vlada, dokler ne nosi zvonca v Nemčii. — Rusko ministerstvo je že razposlalo odgovore vladi avstrijanski, francozki in angležki o zadevah poljskih. Časnik vladni „Jour. de St. Petersbourg“ sklicuje vse za lahkomiselno ali hudobno laž, kar se kramljá o novih uredbah ruske vlade zastran poljskih in nemških zadev; na Poljskem — pravi vladni časnik — mora pred vsem punt potihniti; Nemec pa se nima bati Rusa, kakor se tudi Rus ne bojí Nemca. — Hud boj je na Poljskem še zmiraj.

Listnica vredništva. Dobrotnik ljubljanski nam je izročil 10 gold. za ubogo pogorelsko vdovo v spodnjih Lajšah, ktere smo poslali gosp. fajmoštru Selškemu.

Kursi na Dunaji 15. septembra.

5 % metaliki 77 fl. 00 kr.	Ažijo srebra 11 fl. 25 kr.
Narodno posojilo 82 fl. 90 kr.	Cekini 5 fl. 34 kr.

Loterijne srečke:

V Trstu 12. septembra 1863: **11. 29. 55. 74. 26.**

Prihodnje srečkanje v Trstu bo 10. oktobra 1863.

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Tiskar in založnik: **Jožef Blaznik** v Ljubljani.